

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

De Causis Corruptæ eloquentiæ. Vbi celebres Taciti, & Senecæ loci
comparantur. Capvt VIII.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

curſu poterat conſiſtere, declamabant enim ferme quotidie inter priuatos parietes, Senatores, Conſules, Imperatores: tales erant grandes illi Ciceronis præextati Hirſius, & Panſa, qui in Conſulatus dignitate, in illo honorum omnium apice, ſub M. Tullio culturam ingenij, & eloquentiæ capiebant. Certè Seneca controuerſiarum libro quarto ad Nouatium, & Melam, refert Polionem Aſinium, intra quartum diem, quam filiam amiſerat, declamaſſe, præconium illud ingentis animi fuit, malis ſuis exultantis. Haterius verò Senator ampliffimus admiſſo populo ex tempore, ſolus omnium Romanorum, in latinam, Græcam tranſtulit facilitatem, extemporaneam orationem intelligit, quæ apud Græcos maxime floruit, cuius author primus Anaximenes fuiſſe cõprobatur à Pauſania. Extat adhuc Themiffij Euphradis oratio, quam habuit in promptu, ubi gratijs affluit exordium, cum ſe excuſans dicit Phidiam, vel in vna quidam Mineruæ crepidula elaboranda multum ſtudij impendiſſe, quo fit, vt oratores hac tumultuaria opera nihil excelſum, aut politum ſuadere valeant: Conſtat idem ex Eunapio, qui Proceſſum illum ſpirantem Mercurij in terris imaginem, de propoſita ab æmulis quaſtione dixiſſe refert ex tempore, magna omnium admiratione, quam incredibili cumulauit commendatione memoriæ, cum totam orationem, vt erat à Notarijs excepta, eodem temporis veſtigio iſdem verbis prætexiit. Hęc oratio, ſiue facultas appellabatur diuina, vt refert Philoſtratus in AElchine, quod ſupra mortalitatem eſſe videretur, tam diſertè orare ex tempore. Verum illud ex vi ingenij, & aſſidua exercitatione profluere, quibus riuulis irrigata, ad immenſum decus ſurgebat eloquentia. Operæ præmium eſt, ita plerumque adoleſcentes acere, vt vim, copiam, & facilitatem orationis aſſequantur, non autem ſcriptis, & præceptis obruere: ea tamẽ lege, ne hac extemporanea fiducia etati meditatam ſcriptionem negligant, in qua deure-

Eunapius in Proce.

Quis dicitur quid fit.

in qua deure-
 gca φυωτιες οφωρε-
 γα.

DE CAUSIS CORRUPTE
 eloquentiæ.

Vbi celebres Taciti, & Senecæ loci comparantur.

CAPVT VIII.

Corruptæ eloquentiæ cauſas præclare complexus eſt Cornelius Tacitus in nobili dialogo de oratoribus, quas malo ab eo, quam à me, ad culturam ingeniorum audiri. Deficit inquit eloquentia ab iſta vetere gloria non inopia hominum, ſed deſidia iuuentutis & negligentia parentum, & inſcientia præcipientium, & obliuione moris antiqui. Ego de vrbis, & his proprijs, ac vernaculis vitijs loquar, quæ ſtatim natos excipiunt, & per ſingulos ætatis gradus comitantur, ſi prius de ſeueritate, & diſciplina maiorum, circa educandos, formandosque liberos, pauca dixerõ. Iam primum ſuus cuique filius in vna parente natus, non in cella empicæ nutricis, ſed gremio, ac ſinu matris educabatur, cuius præcipua laus erat, tueri domum, & inſeruire liberis, eligebatur autem aliquis maior natu propinqua, cuius probatis, ſpectatisque moribus, omnis familiæ ſoboles committeretur, coram qua, neque dicere fas erat, quod turpe dictum, neque facere, quod inhoneſtum factum videretur, ac non ſtudia modo, curasque, ſed remiſſiones etiam, luſusque puerorum ſanctitate quadam ac verecundia temperabat: ſic Corneliam Græchorum, ſic Aureliam Cæſaris, ſic Actiam Auguſti matrem præſuiſſe educationibus, ac produxiſſe Principes liberos accepimus. Quæ diſciplina, ac ſeueritas cõpertinebat, vt ſyncera, & integra, & nullis prauitatibus detorta vniuſcuſque natura, toto ſtatim pectore acciperet artes honeſtas, & ſiue ad rem militarem, ſiue ad iuris ſcientiam, ſiue ad eloquentiæ ſtudium inclinaret, id ſolum ageret id vniuerſum hauriret.

Pueri à iu-
 uero vno
 ſigendi.

Quantum
 proſit ad
 ſtudia pu-
 ritas animi

At nunc natus infans delegatur græculæ alicui ancillæ, cui adiungitur vnus, aut alter, ex omnibus ſeruis plerumque viliffimus, nec cuique ſerio miniſterio accommodatus, horum fabulis, & erroribus pueri ſtatim, & rudes animi imbuuntur, nec quiſquam in tota domo penſi habet, quid coram infantulo domino aut dicat, aut faciat, quando etiamſi ipſi parentis nec probitati, nec modeſtiæ paruulos affuefaciunt, ſed laſciuie, & libertati, per quæ paulatim impudètia irrepit, & ſui, alieniq; cõ-

temptus. Iam verò propria, & peculiaria huius vitis vitia penè in vtero matris concipi mihi videntur, histrionalis fauor, & gladiatorum, equorumque studia, quibus occupatus, & obsessus animus, quantum loci bonis artibus relinquit: quorumquemque inuenis, qui domi quicquam aliud loquatur? quos alios adolescentulorum sermones excipimus, si quando auditoria intrauimus, nec præceptores quidem vllas crebriores cum auditoribus suis fabulas habent, colligunt enim discipulos, non seueritate disciplinæ, nec ingenij experimento, sed ambitione salutantium, & illecebris adulationum. Transco prima discipulorum elementa, in quibus & ipsis parum elaboratur, nec in auctoris cognoscendis, nec in euoluenda antiquitate, nec in notitia, vel rerum, vel hominum, vel temporum satis infimitur.

Luce in-
det, ex moxij
colloquio.

Præceptores
graves qua-
rendi, non
fabularum
narratores,
fauoresq;
uictorum.
Solidè iaci-
da studiorū
fundamenta.

Magnificè
quoque de
hac materia
Sen. l. 1. con-
in præf. p. 8.

Hæc auctor iudicij acerrimi de seuera puerorum educatione, sub sancta disciplinæ legibus.

Idem quoque argumentum nobilissimè tractauit Seneca in præfatione libri i. controuersiarum.

(Quicquid (inquit) Romana facundia habet, quod insolenti Græciæ aut opponat, aut præferat, circa Ciceronem effloruit. Omnia ingenia, quæ lucem nostris studijs attulerunt, tunc nata sunt. In deterius quotidie deinde data res est: siue luxa temporum. *Nihil est enim tam mortiferum ingenijs, quam luxuria:* siue cum præmium pulcherrimæ rei cecidisset, translatum est omne certamen ad turpia, multo honore, quæstusque vigentia: siue fato quodam, cuius maligna, perpetuaque in omnibus lex est, ut ad summum perducta, rursus ad infimum, velocius quidem, quam ascenderant relabatur. Torpent ecce ingenia desidiosa iuuentutis, nec in vllius honestæ rei labore vigilatur, somnus, languorque, ac somno, & languore turpior, malarum rerum industria, inuasit animos. Cantandi, saltandique nunc obscœna studia effœminatosteneat: & capillum frangere, & ad muliebres blanditias vocem extenuare, & mollitie corporis certare cum scemnis, & immundissimis se excolere munditijs, nostrorum adolescentum specimen est. Quis æqualium vestrorum? quid dicam satis ingeniosus, satis studiosus, immò, quis satis vir est? Emolliti, eneruesque quod nati sunt inuiti manent, expugnatores aliena pudicitia, negligentes sua, in hoc, nec Diæ tantam mali permittunt,

ut cadat eloquentia, quam non mirarer, nisi animos, in quos se conferret, eligeret.

Nec minus disertè Quintilianus.

Mollis illa educatio, quam indulgentiam vocamus, neruos omnes, & mentis, & corporis frangit. *Quid non aduultus concupiscet, qui in purpuris reperit?* Nondum prima verba exprimit, iam coccum intelligit, iam conchylum poscit. *Ante palatum eorum, quàm os instituumus.* In lecticis crescunt, si terram attigerint, è manibus utrimque sustinentium pendunt. Gaudemus si quid licentius dixerint. Verba, ne Alexandrius, quidem permittenda delictijs, risu, osculo excipimus.

Hæc grauissimi auctores, qui vno consensu pestiferum, non modo eloquentiæ, sed & ceterarum honestarum artium virus esse delicias, & vitia, satis ostendunt, quæ, si teneris mentibus inhæserint, frustra magni proventus sperantur eloquentiæ. Iam, quod ad tradenda disciplinæ rationem attinet, prouidendum est, ut quod in optimis scholis, à quibus petitur, fieri solet, omnia ordine, & loco, à discipulis excipiantur. Nam, quæ est humani ingenij desultoria curiositas, amat volitare per omnia, & maiora suis tentare vitibus. Ex quo videas plurimos nondum satis à Grammaticis dedolatos sublimis eloquentiæ decora temerè consecrari, quibus omnino studijs, & ingenijs, non subest vera vis, nec penitus immixtis radicibus innititur, ut quæ summo solo sparsa sunt semina, celerius se effundunt, & imitæ spicas herbulae inanibus artibus ante messem flauescunt, ut ait Fabius.

Quamobrem & illi, non satis tempestiui leuium quorundam ingeniorum impetus sunt restringendi, & cum tribus maximè rebus tota eloquentiæ doctrina contineatur præceptis, stylo, & varia eruditione, præceptorum is adhibendus est modus, ut neque negligantur à studiosis, neque à magistris plentius, & scrupulosius ingerantur. Nam, qui summorum auctorum lectione contempta, toti sunt in leuium præceptorum farragine conquiescenda, mihi profectò videntur ad molas consensescere. Eruditio, si parce adhibeatur, stylum exhilarat; si inferciatur, obruit, orationisque salubritatem varijs idiomatibus confundit. Vna bene dicendi ratio, rerum omnium difficillima plentius iuuentuti excolenda est.

In quo quidem, rectè mihi præcipere videntur, qui fundamenta per solidū subdere de-

excrescant, quò tota operis substructio foelicus assurgat. Sic enim in rebus à natura fieri cernimus, vt quæ leuiores orla principijs effudit, paulatim ad amœnissimum florem elegantia perducatur.

Arbores primum inoculantur, mox pubescent, folia enata pube formantur, formata panduntur. Hinc flosculos ridere, gemmas turgescere, fructus tumescere videas: Postremò succum vi caloris conditum, paucis in voluptatem, pluribus in necessitatem cedere.

Ad hanc formam componenda sunt ingenia, & lingue puerorum, vt primum vagite, deinde balbutire, postea verba proferre, tandem suis incrementis læti hilarius fluere: Mox cum oportuerit succingi, maturefcere, ad summum canescere velint.

Nihil à primordijs statim fuit perfectum, sed per inferiores gradus deueniendum est ad summum. Quamobrem nunquam eorum probamur consilium, qui adolescentum ingenia, licet perquam viuida, statim ad seuerius illud loquendi, scribendique genus duci, & intra concionum claustra coercere volunt. Ex quo videre est, quosdam vix latinis satis initiatos, iactantius in ore seueriores habere literas, ad quas petrarum admittitur tyrocinium. Discant imprimis loqui congruè, propriè, signatè, mox renidere quibusdam elegantiarum violis; deinde secundiori Ciceronis vberè suauiter innutriti, ferri incipiunt oratione perculta, deliciosa, lasciuiosa, ac tanquam in longiori stadio, & apertiore campo liberius decurrere, donec ætate, iudicio, & vsu maturiores, varios authores euoluant, & incipiant secerne inania a solidis, fucata à pulchris, adumbrata a veris. Alioqui deridentur in saty-

D. Ambr. l. 1. off. c. 10. ra, qui vix *Ponere lucum artifices, heroas sensus affrunt.* Qui nauim in mari regere gubernaculis studet, vel remis ducere, prius in fluuio præludit. Sed quoniam hæc in scholis discuntur, plenius & à Quintiliano pertractata sunt luculentius, fatius mihi videtur de imitatione, quam vnã ad discendam eloquentiam pleniorẽ viam censet Longinus, paulò fusius disserere.

De Imitatione.
CAPVT IX.

Orpheum vatum omnium præstantissimum ferunt, cum satis concessisset, viam in mortuis cineribus reliquisse vim suauitatis. Nam quæ iuxta eius sepulchrum ædificabant Luseinæ, si Pausaniæ credimus, suauis canebant, & mollius, quasi ex demortui poetræ reliquijs genium haurirent iucunditatis.

Longè profectò se res clarius habet, in illustrium authorum imitatione, ad quorum monumenta (libros, & opera intelligo) qui solent memorari, & cum mortuis iucundissimam habere consuetudinem, inde vim, & afflatum sapientiæ, non obscure ducunt, cumque similitudine gaudeant animi, quod ait Proclus in Timæum, & tota penè scæna humana vitæ plena sit imitatione, atque imaginibus, certè in stylo non ignobilem obtinent locum. Quid enim sine imitatione contingit? quid ex aliorum ingenijs non expressum? quid ab his non est ductum fontibus? qui primum, ex æternæ mentis sinu profluentes, latissimè in res, opesque humanas redundarunt: vnde vita tot scientijs nobilitata, tot exculta bonis artibus, tot munita præsidijs ad hanc perfectionem, nisi ex imitationis opibus effluit? vt modicus primum igniculus affluente pabulo, paulatimque succrescente, latius vsque manat incrementis. Sic hominum ingenia, vbi primum radium diuinæ lucis ab imitationis simulachris expresserunt, priuatis augent studijs, & in immensum propè attollunt decus.

Quod cum in omnibus artibus clarum sit, atque manifestum, tum in ipsa eloquentia splendidius elucet, quæ leuibus per texta principijs, varia postmodum ingeniorum contentione, & imitandi studio venit ad summum.

Omninò apertissima ad eloquentiam via est, si quis veterum, qui modò eloquentes fuerunt, vestigijs insitat, & ex eorum scriptis vias exprimat effigies.

De qua re tibi Dionysij Longini locum per elegantem subiiciam.

Ὡς καὶ ἄλλοις παρὰ τὰ εἰρημένα ὁδὸς ἐπὶ Διο. Γ. οὐκ
τὰ ἑλληνικά τεύχεα ποιάει, καὶ τις οἱ τὴν ἐμπροσθεν περὶ τῶν
μεγάλων συγγραφέων, καὶ ποιητῶν μίμησις
τε, καὶ ἑλλήσις: πολλοὶ γὰρ ἀλλοθίω θεωροῦν-
ται

Pausa. in
Boet. 105.
edit. f.

Proclus in
Timæum.
Imitatio-
nis necessi-
tas.